

Sverige – En alliansfri nation?

- En kritisk studie om alliansfrihetens förenlighet med
krigsmaterielsexport och mellanstatligt samarbete rörande militär och
krigsmateriel

John Sjöberg
Jakob Karlsson

Abstract

Sverige har sedan kalla kriget genomgått stora förändringar på försvarssidan. Detta har lett till en minskad efterfrågan av krigsmateriel från försvarsmakten vilket i sin tur har resulterat i ökad export och deltagande i samarbeten rörande utveckling och försäljning av krigsmateriel. Vår uppsats fokuserar på alliansfrihetens förenlighet med ovanstående utveckling. Uppsatsen består bl.a. i en diskussion kring begreppsanvändningen av alliansfrihet. En redogörelse görs även av argumenten för och emot krigsmaterielexport, internationella samarbetsstrukturer inom försvarsområdet samt en kritisk granskning av KRUTs riktlinjer. Vi kommer i vår uppsats fram till att de internationella försvarssamarbeten Sverige deltar i, samt KRUTs föreslagna förändringar, delvis leder till en ökad vapenexport. Alliansfriheten visar sig vara ett relativt begrepp vilket gör att inga allmängiltiga slutsatser kan fattas eftersom de varierar beroende på definition. Vidare måste alliansfrihet, samarbetsstruktur och krigsmaterielexport idag förstås utifrån en mer internationaliserad kontext än tidigare.

Nyckelord: krigsmaterielexport, alliansfrihet, förenlighet, samarbete, förändring.

Antal tecken: 63 770

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Syfte	4
1.2 Frågeställningar.....	5
1.3 Metod och Material	5
1.4 Disposition	6
1.5 Avgränsningar	7
2 Diskussion kring begreppen alliansfrihet och neutralitet.....	7
2.1 Alliansfrihet - ett fall av säkerhetspolitisk doktrin	7
2.2 Operationalisering av begreppen neutralitet och alliansfrihet.....	8
2.2.1 Neutralitet.....	8
2.2.2 Alliansfrihet.....	8
2.3 Den svenska alliansfriheten och trovärdighetens betydelse	9
3 Internationell samverkan.....	10
3.1 Sverige och internationell samverkan	10
3.2 West European Armaments Group (WEAG) och Framework Agreement/Letter of Intent (FA/LOI)	11
3.3 Nordic Battle Group	12
4 Svensk Krigsmaterielsexport.....	13
4.1 Begreppsutredning angående vapenexport.....	13
4.2 Det svenska försvarets förändring	13
4.3 Den svenska krigsmaterielsexporten och instanser för kontroll	14
4.4 Regelverket för svensk krigsmaterielsexport samt EU:s uppförandekod för vapenexport.....	14
4.5 Argument för och emot krigsmaterielsexport	15
4.6 Krigsmaterielutredningen	16
5 Analys	17
5.1 Granskning angående KRUT: s riktlinjer.....	17
5.1.1 Huvuddrag 1	17
5.1.2 Huvuddrag 2.....	18
5.1.3 Huvuddrag 3.....	18
5.1.4 Huvuddrag 4.....	19
5.2 Reflektioner kring KRUTs granskning	20
5.3 Diffus begreppsanvändning av ”alliansfrihet”	22
5.4 Sveriges internationella samarbeten	23
6 Sammanfattning	25
7 Källförteckning.....	26

1 Inledning

Sverige har länge strävat efter att vara neutralt och alliansfritt. Sverige var ett av få länder i Europa efter 1945 som hade en fungerande industri vilket bidrog till ett ekonomiskt uppsving och ökad välfärd jämfört med krigsdrabbade länder. Det var bland annat en av orsakerna till att den svenska krigsmaterielsindustrin ökade i volym. Efter andra världskriget uppstod en ideologisk dragkamp mellan öst och väst. Hotet om en militär invasion ledde till en upprustning av armén. Sverige stod under kalla kriget utanför de två rivaliserande blocken och det gjorde att vi var helt utlämnade från hjälp av andra stater i händelse av en militär aggression. En stark militärmakt med en stark försvarsindustri i ryggen gjorde dock att vi kunde förlita oss på våra egna medel. Efter östblockets fall ansågs behovet av ett totalförvar inte längre nödvändigt eftersom hotbilden förändrats. Detta gjorde att det svenska försvaret inte längre behövde krigsmateriel i samma kvantitet som tidigare. Industrin sökte då i allt större utsträckning köpare utomlands. Sverige är till sin storlek en mycket stor tillverkare och exportör av krigsmateriel. Sverige har under de senaste 10 åren inlett och fördjupat samarbeten med andra länder som syftar till tillverkning och utveckling av krigsmateriel. EU-medlemskapet har också bidragit till ett djupare integrerat samarbete, bland annat med att organisera en militär insatsstyrka som skall kunna vara berett att operera med en radie om 600 mil utifrån Bryssel. 2003 tillsatte regeringen en utredning vars uppgift var att se över den svenska krigsmaterielsexportslagstiftningen. Den statliga *Krigsmaterielsutredningen (KRUT)* som offentliggjordes februari 2005 har föreslagit en rad förändringar i den svenska lagstiftningen som rör krigsmaterielsexporten och kontrollen av den. Vissa av dessa förändringar har varit föremål för kritik.

1.1 Syfte

Vi ska studera hur den svenska alliansfriheten fungerar idag. Detta tycker vi är intressant eftersom Sveriges försvars,- och säkerhetspolitik just nu genomgår en omfattande förändringsprocess på flera plan. Vår uppsats grundar sig på en kritisk syn mot den svenska hållningen som ett alliansfritt land då krigsmateriellexport och djupgående mellanstatliga militära samarbeten i samma stund engagerar Sverige. Vi tycker bland annat inte att krigsmaterielsmässigt samarbete är förenligt med alliansfrihet, något som KRUT hävdar:

”Sedan kalla krigets slut utökar Sverige successivt sitt deltagande i europeiska och transatlantiska samarbetsstrukturer. Export samt tillverkning och utveckling av försvarsmateriel har blivit samarbetsområden av betydelse. Det finns idag ingen motsättning mellan den militära alliansfriheten och deltagande i dessa strukturer.” (Krigsmaterielsutredningen, 2005, s 14)

Huvudfrågan vi ställer behandlar dock exporten av krigsmateriel. Sverige har fått kritik för att sälja krigsmateriel till krigförande länder och sådan export är fel dels rent juridiskt, men även moraliskt. Med tanke på dessa moraliska aspekter hävdar vi att Sverige på ett aktivt sätt tar ställning i en konflikt när det exporteras krigsmateriel vilket går emot alliansfrihetens principer.

För att backa upp huvudfrågan anser vi det vara behövligt med två ytterliggare frågeställningar som kompletterar och underbygger vår primära frågeställning. Den ena frågan rör krigsmateriellmässigt och armémässigt samarbete. Sverige är inte med i militäralliansen Nato eller någon liknade allians som bygger på ett deltagande av den svenska armén. Dock har det beslutats att Sverige skall vara ansvarig för den nordiska insatsstyrkan inom EU (Nordic Battle Group). Sverige deltar även i internationella samarbeten som syftar till utveckling och tillverkning av krigsmateriel. WEAG och FA/LOI är två viktiga samarbetsstrukturer som vi väljer att inkludera. Dessa samarbeten anser vi stödjer en ökad krigsmateriellexport. I den andra frågan kommer en granskning av krigsmateriellexporten i ljuset av KRUT att göras. Från vissa håll hävdas det att somliga av de förslag som lagts fram i KRUT bidrar till en liberalisering och uppluckring av den nuvarande lagstiftningen vilket gynnar försvarsindustrin.

1.2 Frågeställningar

1. Är den svenska krigsmateriellexporten förenlig med den svenska alliansfriheten?
2. Är samarbete på mellanstatlig nivå vad gäller krigsmateriel och armé något som syftar till att öka exporten?
3. Syftar KRUT till att liberalisera krigsmaterielexportslagstiftningen och därmed öka exporten?

1.3 Metod och Material

Vi har valt att använda oss av både primära och sekundära källor i vår uppsats. De primära källorna är de utredningar vi använder, de sekundära källorna är övriga böcker samt material från Internet. Eftersom vårt ämne behandlar ytterst aktuella frågor inte minst med KRUT färskt utkommen, så anser vi att kommentarer och argument för och emot KRUT med mest relevant information sett till aktualitet hittas på Internet. Även Battlegroupsamarbetet är i dagsläget uppe för diskussion vilket gör att den senaste informationen återfinns digitalt. Vår sökning efter tidigare forskning där alliansfrihet i samband med krigsmateriel eller mellanstatliga samarbeten står i fokus har vi tyvärr ej lyckats finna. Vi kommer däremot att studera forskning kring begreppen neutralitet och alliansfrihet som bedrivits av t.ex. Per Cramér och Per Ahlin.

Vi avser att hämta material ifrån *Svenska freds och skiljedomsföreningen (svenska freds)*. Föreningen är öppet emot krigsmateriellexport och arbetar aktivt med att minska andelen exporterat materiel. De levererar konstruktiva argument för sin ståndpunkt som vi anser vara relevanta för uppsatsen. De bidrar även med egna undersökningar för att underbygga sina argument. Kritisk argumentering främst riktad mot KRUT kommer även att hämtas ifrån *Palmegruppens Internationella center*, som är arbetarrörelsens gemensamma organisation för internationella frågor och bistånd. Utvecklings-, och biståndsfrågor är centrala inslag i Palmecentrets verksamhet. De samarbetar internationellt med andra liknade organisationer i projekt som rör demokrati, mänskliga rättigheter, konfliktlösning, folkbildning och organisationsutveckling. De håller även seminarier i dessa ämnen.

Argument för krigsmateriellexport kommer framför allt ifrån *Försvarsindustriföreningen (fif)* som är försvarsindustrins intresseförening. När KRUT behandlas hämtar vi försvarande argument från regeringens hemsida, Anders Svärds egna kommentarer från en hearing när KRUT publicerades och KRUT i sig självt.

Uppsatsens analysdel kommer till största delen att bestå av en argumentation kring frågorna två och tre. Frågorna kommer att diskuteras utifrån argument för och emot. Dessa sekundära frågeställningar är mer konkreta än huvudfrågan sett till abstraktionsstegen i *"Det vetenskapliga studiet av politik"* (Lundquist, Lennart, 1993, s 64). Resultatet används sedan för att kortfattat besvara huvudfrågan som relaterat till abstraktionsstegen befinner sig på en högre nivå. Vår huvudfråga anser vi vara viktig eftersom den strävar efter en generalisering och gör ämnet på så sätt mer intressant för vidare forskning. Vi använder oss utav en teoriprovande metod där vi ställer teorier från bl.a. statliga utredningar och debattartiklar mot varandra i en kritisk granskning. Vi ämnar söka kausala samband i författarnas argumentation kring ämnet för vår uppsats.

1.4 Disposition

I uppsatsens andra kapitel behandlas begreppen alliansfrihet och neutralitet. Detta kapitel fungerar som teoribasen i uppsatsen och här presenteras en operationalisering och en grundlig genomgång av begreppen för att läsaren skall få en bra insikt i vad dessa termer innebär. Vi vill reda ut och förklara begreppen alliansfrihet och neutralitet eftersom de är centrala i vårt arbetsområde och ibland används synonymt utan närmare precisering. Del tre syftar till att ge en inblick i de mellanstatliga samarbetena som Sverige deltar i. Den svenska krigsmateriellexporten och dess omfattning, lagstiftning och argument för och emot kommer att behandlas i del fyra, där även en begränsad insyn i KRUT som är relevant för uppsatsen kommer att ges. Dessa kapitel finner vi vara viktiga för att skapa en god grund till förståelse så att läsaren får en klar översikt av begreppsanvändningen och sambanden dem emellan. Detta för att analysdelen ska bli så lättförståelig som möjligt. Avslutningsvis vill vi sammanfatta och diskutera de viktigaste punkterna som vår uppsats resulterat i.

1.5 Avgränsningar

Av de internationella samarbetsstrukturer Sverige deltar i har vi valt att endast fördjupa oss i dem som påverkar krigsmateriellexporten, eftersom dessa är de mest relevanta för uppsatsen. När det gäller förändringarna KRUT presenterar har vi valt att begränsa oss till 4 av 7 huvuddrag, eftersom de passar bäst in i vårt syfte.

2. Diskussion kring begreppen alliansfrihet och neutralitet

2.1 Alliansfrihet - ett fall av säkerhetspolitisk doktrin

Hur ska alliansfriheten förstås? Alliansfrihet och neutralitet är en säkerhetspolitisk hållning som vissa länder vill bli förknippade med. Alliansfriheten sätter sitt sigill på landets utrikespolitik och sänder en signal till övriga länder vilken hållning som eftersträvas.

Det är inte bara risken att bli inblandad i utomstående konflikter man reducerar med en alliansfri doktrin. Neutrala och därmed även alliansfria stater har genom åren erhållit en mycket större respekt i utrikespolitiken än icke-neutrala stater av samma storlek (Cramér Per, Neutralitetsbegreppet, s 133). Sverige har t.ex. länge haft en relativt stor roll i utrikespolitiken tack vare sin neutrala ställning. Det bästa exemplet är väl Olof Palmes kritik mot Vietnamkriget och apartheidsystemet som fick stor publicitet inte bara i Sverige utan i stora delar av världen.

Alliansfrihet eller neutralitet är inte unika doktriner inom utrikes/säkerhetspolitiken. U.S.A har en mycket omtalad doktrin som brukar kallas för "prevent war". Även denna doktrin sänder en signal till övriga länder. Doktrinerna går ut på att i förväg klargöra för hur handlingsmönstret ser ut under vissa förutsättningar i försök att förhindra konflikter.

2.2 Operationalisering av begreppen neutralitet och alliansfrihet

2.2.1 Neutralitet

Ordet neutral kommer från "neuter" som betyder "inget av de två" (NE, *neutral*, 2005-04-20). Att vara neutral är att inte ta ställning i en konflikt. Genom historien har det sedan utvecklats och fastställts regler och en folkrättslig praxis för hur neutraliteten ska efterlevas i de mellanstatliga relationerna. För att kunna kalla sig neutral och för att åtnjuta de fördelar som kommer med neutraliteten krävs att staten respekterar och ta hänsyn till dessa regler och rättesnören. Att ställa sig neutral men inte följa reglerna urholkar trovärdigheten och fördelarna med att ställa sig neutral i en konflikt går förlorade. Grunden för dessa regler lades då den V och den XIII Haagkonventionen antogs under fredskonferensen 1907.

Utgångspunkten för regelverket är den neutrala statens opartiskhet, tillsammans med den krigförande statens respekt för neutralt territorium. (Cramér Per, 1989, V och XIII Haagkonventionen, s 134-141) Trots att dessa regler stadfästes redan 1907 då krigföringen såg helt annorlunda ut än idag samt att det tillkommit flera senare traktat (t.ex. FN-stadgan) är det ändå de som utgör kärnan i neutralitetsbegreppet (NE, *neutralitetsrätt*, 2005-04-20). Reglerna anses idag utgöra en del av den allmänna folkrätten och reglerar förhållandet mellan alla stater, vare sig de anslutit sig till konventionerna eller ej. Det har alltså skett en reformering av konventionerna. (jmf. med artikel 20 i V Haagkonventionen, Cramér Per, 1989, s 137) De har också kommit att utökats till att gälla även krigföring och neutralitet i luftrummet. (Cramér Per, 1998, s 82)

2.2.2 Alliansfrihet

För att komplettera begreppet neutralitet används ofta begreppet alliansfrihet. En vanlig praxis på hur begreppen ska användas är att neutral används i krigstid och alliansfri i fredstid. Genom åren har begreppen fått en något mer nyanserad innebörd. För att förstå vad det innebär att vara alliansfri måste begreppet allians först förstås. Det centrala med en allians är den uttalade säkerhetspolitiska viljan att ingå i ett kollektivt försvarssystem, vars gemensamma militära beredskap kan aktiveras när vissa givna betingelser föreligger eller anses föreligga (Stenius Yrsa, "*Sluta hymla om vår alliansfrihet*", Persson", 2005-04-10). I Nationalencyklopedin definieras begreppet allians ytterligare som en "*folkrättslig term för en säkerhetspolitisk överenskommelse mellan stater, oftast rörande försvarssamarbete och ömsesidigt bistånd i händelse av krig*". Detta har även blivit den vanligaste betydelsen av begreppet under de senaste femtio åren. Denna definition får dock konsekvensen att det i dag endast är NATO och VEU som kan kallas för allianser.

Att endast gå på NE:s definition och kalla begreppet allians för en folkrättslig term kan dock ge en lite för snäv och enkel bild av begreppet, det tycker i alla fall professor emeritus Tor Larsson. Han menar att svenska folkrättsliga standardverk saknar definitioner av begreppet och att allians snarare är ett begrepp som hör hemma i storpolitiken än i folkrätten (Larsson Tor, "*Framtida konfliktscenarier*"). Han menar vidare att detta hör ihop med det faktum att allianser eller förbund mellan stater är mycket äldre än folkrätten. Länder har sedan mycket långt tillbaka i tiden gått samman mot en gemensam fiende och mer precis än så behöver definitionen av begreppet inte vara.

Frågan är vad Tor Larsson menar med svenska folkrättsliga standardverk. Per Ahlin skriver på s. 67 i sin avhandling "*Folkrätten i svensk säkerhetspolitik*" om hur ett land som företräder en neutralitetspolitik är skyldig till att följa de folkrättsligt uppsatta regler som följer med neutraliteten. Definitionerna av begreppen allians och alliansfrihet som ovan presenterats är inte självklara. Därför är vi till viss del beredda att hålla med Tor Larsson om att begreppen idag hör hemma i storpolitiken, eftersom begreppens oklara definitioner gör att de svenska politikerna får ett större spelrum då de använder dessa begrepp. De kan själva använda och tolka begreppen i en mycket godtycklig och subjektiv riktning.

Alliansfrihet bör delas in i två typer. Det finns både militär och politisk alliansfrihet. Sverige är enbart alliansfritt enligt den första typen, alltså ett militärt alliansfritt land. Därför ska vi främst inrikta oss på den definitionen när vi i uppsatsen går djupare in i den svenska alliansfriheten.

2.3 Den svenska alliansfriheten och trovärdighetens betydelse

Under kalla kriget ansågs neutralitetspolitiken vara mycket viktig för Sverige. Tryggheten över att vara alliansfri lever idag ännu kvar hos det svenska folket, som vill ha kvar alliansfriheten. I en opinionsundersökning från SOM-institutet vid Göteborgs universitet ville 44 procent inte gå med i Nato medan bara 22 procent var för ett svenskt NATO-medlemskap. (Proletärens hemsida, "*Nato ut ur Sverige!*", 2005-05-17)

Sverige är inte längre ett neutralt land i den betydelse begreppet fick då det nedtecknades i Haagkonventionerna 1907. Det finns dock en del av den forna neutraliteten som Sverige fortfarande håller fast vid och det är den militära alliansfriheten. Motivet till att vara alliansfritt har dock förändrats på senare tid. Förr stod Sverige utanför militära allianser eftersom neutraliteten stod i första rummet. Den svenska neutralitetspolitiken sammanfattades ofta i meningen "*alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig*" (Ahlin Per, *Folkrätten i svensk säkerhetspolitik*, s 67). Nu står Sverige utanför militära allianser för att fritt kunna välja om landet ska vara neutralt eller ej. "Sverige kan också välja att vara aktiva i en väpnad konflikt", som Göran Persson uttryckt saken. (Torstensson, Gösta, "*Farväl till alliansfriheten*": 2005-04-11)

Sverige ser sig som ett militärt alliansfritt land. Vi är inte medlemmar i Nato, eller någon annan försvarsallians och är därmed inte bundna av någon ömsesidig försvarsgaranti som t.ex. Nato:s artikel 5: ”*varje Nato-land ser ett angrepp mot en medlem som ett angrepp mot hela alliansen*”. (Ibid.) Politiskt sett är Sverige däremot inte något alliansfritt land. Sverige är sedan 1995 medlem i den Europeiska Unionen och därmed har vi samtidigt gått in i en politisk allians. EU strävar efter en gemensam utrikes-, säkerhets-, och försvarspolitik. Sverige har gått från att vara en fri neutral röst i utrikespolitiken till att bli en av EU:s röster som antas uttrycka och försvara EU:s gemensamma intressen. (Ibid.)

Det finns även andra samarbetsstrukturer och olika typer av politiska allianser som Sverige gått med i de senaste åren. Några av dessa har en nära koppling till säkerhetspolitik och vissa bedriver verksamhet som ligger i gränstrakten till att vara militär.

Rolf H Lindholm skriver så här om den svenska utvecklingen:

”Sedan Sverige blev medlem i EU har det ena steget efter det andra tagits som hotar neutralitetspolitiken/den militära alliansfriheten. Sverige har gått med i Nordatlantiska samarbetsrådet (NACC), anslutit sig till Partnerskap för fred (PFF), blivit observatör i Västeuropeiska unionen (VEU), skickat trupper till Bosnien under NATO-kommando och blivit medlem i Västeuropeiska krigsmaterialgruppen (WEAG).” (Larsson Tor, ”Framtida konfliktscenarier”, 2005-04-16).

För att en neutralitetspolitik ska fungera måste den vara trovärdig. För att få en neutralitetslinje accepterad i krig måste landet redan i fredstid klargöra sin vilja och förmåga att hålla sig neutrala i krigstid (Ahlin Per, Folkrätten i svensk säkerhetspolitik, s.67). Under kalla kriget menade regeringen att det var tvunget för Sverige att vara självförsörjande på krigsmateriel om den militära alliansfriheten skulle vara trovärdig. Denna strävan har nu övergivits och skälen till detta anges vara den förändrade hotbilden samt de enorma kostnader detta upprätthållande innebar. (Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning, 1998, s 134)

Det finns alltså tendenser att Sverige inte längre försvarar alliansfriheten i samma grad som tidigare. Om detta betyder att Sverige är på väg att ge upp även den militära alliansfriheten är kanske att dra för stora växlar, men utvecklingen ser i alla fall inte ut att gå i motsatt håll.

3 Internationell samverkan

3.1 Sverige och internationell samverkan

Försvarsreformen som Sverige nu genomgår är en av de största reformer inom området i modern tid. Grunden till försvarsreformen lades i och med propositionerna ”*Förändrad omvärld omdanar försvar*” (1998/99:74) och ”*Det nya försvaret*” (1999/2000:30). ”*Vårt framtida försvar*” (2004/05:5) är ytterligare ett steg i denna reform, som innebär att man går

från ett invasionsförsvar till ett flexibelt och mer rörligt insatsförsvar. (Regeringens hemsida om försvarsreformen: 2005-04-12).

Det är omvärldens förändrade hotbild som framkallat denna strategiförändring inom försvaret. De traditionella militära hoten har sedan kalla kriget sjunkit undan och ersatts av nya hot. Försvaret menar att dessa nya hot ofta är mer komplexa och oförutsägbara än tidigare, därför krävs ett helt nytt förhållningssätt från deras sida. Regeringen hävdar också att gränsen mellan intern och extern säkerhet för stater och regioner har suddats ut under senare år. Terroraktioner, terrorhot, gränsöverskridande brottslighet, spridning av massförstörelsevapen m.m. ska därför motarbetas genom internationell samverkan. (Regeringens hemsida om säkerhetspolitik inom försvarsområdet: 2005-04-12)

Regeringen anser därför det vara mycket viktigt för Sverige att förfoga över en militär som både ska kunna användas för att försvara Sverige samtidigt som det ska kunna användas i internationella insatser. Sverige har i enlighet med dessa uttalanden ökat sitt internationella försvarssamarbete de senaste tio åren. Rolf H Lindholm menar, som vi tidigare nämnt, att dessa samarbeten hotar den svenska militära alliansfriheten. Bland ett utav de samarbeten han radar upp, ska vi gå in lite djupare på och undersöka Sveriges roll i den Västeuropeiska krigsmaterielgruppen WEAG, eftersom dessa samarbeten väl exemplifierar och tar upp det vi vill lyfta fram till diskussion. Det vill säga frågan om ett nära internationellt samarbete är acceptabelt för ett alliansfritt land, då det syftar till en ökad produktion och export av krigsmateriel?

3.2 Western European Armaments Group (WEAG) och Framework Agreement/Letter of Intent (FA/LOI)

WEAG är ett europeiskt krigsmaterielsamarbete där Sverige är ett av 19 länder. Medlemskapet i WEAG är ett försök att hjälpa den svenska krigsmaterielsindustrin i ett läge då nedrustningen i världen gör att konkurrensen mellan krigsmaterielstillverkarna hårdnar (Bjereld, Ulf m.fl. *"Sveriges säkerhetspolitiska val – fem forskarkommentarer"*: 2005-05-10). Ulf Bjereld menar att Sveriges medlemskap i WEAG får stora konsekvenser för den svenska säkerhetspolitiska handlingsfriheten. Med en integrerad krigsmaterielstillverkning följer också ett naturligt steg till en gemensam krigsmaterielexportpolitik. Sveriges nuvarande riktlinjer för krigsmateriellexporten är enligt Bjereld mycket restriktiv och bygger på 1907 års Haagkonventioner om hur en neutral stat bör förhålla sig till krigsmateriellexport. Flera av de övriga WEAG-medlemmarna har en mycket mer liberal hållning till krigsmateriellexport och det skulle vara lite blåögt att tro att de andra länderna kommer att ta över Sveriges riktlinjer för krigsmateriellexport.

Ulf Bjereld anser att försvarsberedningen inte alls har velat ta upp de säkerhetspolitiska konsekvenser samarbetet medför. Sverige har förberett en förändring av riktlinjerna för krigsmateriellexporten i KRUT, som vi återkommer till senare i arbetet. Några av medlemsländerna i WEAG har även fördjupat sitt arbete i och med sexnationsavtalet som brukar gå under benämningen FA/LOI. Sverige har skrivit på detta sexnationsavtal och är tillsammans med Tyskland, Storbritannien, Frankrike, Italien och Spanien ett av de länder som tillsammans ska producera stora, avancerade vapensystem. Bofors och Saab har i samarbetet redan arbetat med att framställa ammunition till den nya missilen Meteor. Sverige kommer även vara med då samarbetet fördjupas i och med det planerade projektet där länderna ska ta fram ett helt nytt stridsflygplan. (Torstensson, Gösta, *"Farväl till alliansfriheten"* : 2005-04-11)

3.3 Nordic Battle Group

EU-länderna har inlett ett battlegroup-samarbete, som innebär att det alltid ska finnas gemensamma snabbinsatsstyrkor i beredskap. När alla styrkor står klara ska de till antalet vara ca. 12 stycken. Sverige har åtagit sig en ledarroll i den nordiska insatsstyrkan, Nordic Battle Group. Övriga länder i denna grupp är Finland, Estland och Norge. Styrkan ska år 2008 innehålla 1 500 soldater varav Sverige ska bidra med 1 100, Finland med 200 och Norge med 150. Estlands bidrag har inte fastställts ännu, men om alla siffror ska stämma borde det alltså röra sig om ett femtiotal soldater. (Försvarsmaktens hemsida, *"Nordic Battle Group - svenskledt styrka till EU:s snabbinsatsförmåga"*: 2005-05-13) Intressant är att Danmark har valt att stå utanför insatsstyrkan eftersom de reserverat sig mot allt militärt samarbete i EU medan alliansfria Sverige gärna deltar. (Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets gemensamma webbplats, *"Nordisk militär EU-styrke etableres"* 2005-05-17) Det är meningen att dessa snabbinsatsstyrkor ska operera i krishanteringens inledande faser. De ska klara av arbetsuppgifter längs hela konfliktskalan, både vad gäller mer fredliga hjälpinsatser men också fullskaliga strider. Den aktiva fasen för styrkorna i en operation ska vara begränsad till 30 dagar med möjlighet att utökas till 120 dagar. Sedan årsskiftet har EU alltid en insatsstyrka i beredskap, som byts av var sjätte månad. År 2007 ska beredskapen utökas till att gälla två styrkor. En styrka i beredskap ska kunna inleda sina uppgifter 10 dagar efter att beslut tagits och de ska kunna utföra operationer i en radie av 600 mil med utgångspunkt från Bryssel. (Försvarsmaktens hemsida, *"Nordic Battle Group - svenskledt styrka till EU:s snabbinsatsförmåga"*: 2005-05-13)

4 Svensk Krigsmateriellexport

4.1 Begreppsutredning angående vapenexporten

När man talar om vapen och vapenexport är dessa begrepp för smala och missvisande till sin karaktär för att vara en allmän benämning på allt som exporteras i militära syften. Därför används begreppet krigsmateriel och krigsmaterielexport som en heltäckande benämning som innefattar bland annat vapen, ammunition, spanings och mätutrustningar och andra för militärt bruk utvecklade produkter. Krigsmateriel delas in i två kategorier. Dessa kategorier är *krigsmateriel för strid (KS)* och *övriga krigsmateriel (ÖK)*. KS innefattar eldhandvapen såsom automatkarbiner och kulsprutor, stridsvagnar, ammunition och sprängmedel. Till ÖK räknas militära transportfordon utan vapen, radarsystem och pansarskydd. Klassificeringen utgår alltså ifrån om materielen är förstörelsebringande eller ej. (ISPs: hemsida, "Klassificering": 2005-04-25) En föreslagen ändring av begreppet krigsmateriel till försvarsmaterial har lagts fram i KRUT. Krigsmateriel gäller fortfarande som officiell term och kommer att göra det även i denna uppsats. Undantag kommer dock att göras när benämningen vapen eller vapenexport används som det korrekta namnet på lagar eller riktlinjer. (t.ex. "EU:s uppförandekod om vapenexport")

4.2 Försvarets förändring

Den svenska hållningen var under 1900-talet att vara alliansfritt och neutralt. Regeringens policy har varit att bibehålla säkerheten och oberoendet från andra stater med ett totalförsvar som var ämnat att sättas in i händelse av krigstillstånd. I syfte att upprätthålla ett försvar av denna typ krävs en stark försvarsindustri som kan tillgodose alla grenar inom försvaret med materiel (Davies, Ian, "The regulation of arms and dual-use exports", 2002, s 186). Idag har dock som även sagt tidigare det traditionella invasionsförsvaret spelat ut sin roll och kommit att ersättas av ett insatsförvar som kan möta olika slags risker och hot både i Sverige och utomlands. (Regeringens hemsida, "Totalförsvar": 2005-04-20)

4.3 Den svenska krigsmateriellexporten och instanser för kontroll

I relation till andra länder har Sverige en stor försvarsindustri. Men försvaret har idag en mindre efterfrågan av materiel vilket bidrar till ökad export. Under perioden 1992-1996 exporterades en tredjedel av den producerade krigsmaterielen och placerade Sverige på femtonde plats ibland exportländerna. Sedan 70-talet har Sverige anammat en policy att inleda internationella militärekonomiska samarbeten. I takt med ökat exportbehov har det tekniska och ekonomiska samarbetet mellan länder ökat i betydelse. Bofors, Saab och Celsius är de största tillverkarna av krigsmateriel i Sverige och omsätter tillsammans årligen miljardbelopp på sin försäljning. (Davis, Ian, ”*The regulation of arms and dual-use exports*”, 2002, s 186-188) Exportkontroll är ett uttryck dels för politiska ambitioner, att krigsmateriel inte hamnar i fel händer eller används på ett oacceptabelt sätt. Den utgöres nationellt av en samling institutioner som har till uppgift att se till att lagar och regler efterföljs. Sedan 1996 har *Inspektionen av strategiska produkter* (förkortat *ISP*) hand om exporttillståndsgivning. (”*Krigsmaterielutredningen*”, 2005, s 104)

Exportkontrollrådet (*EKR*) är ett rådgivande parlamentariskt organ som lyder under riksdagen. Syftet med *EKR* är att ge utrikesdepartementet ett komplement för behandling av exportärenden. (*ISP*:s hemsida, ”*Exportkontrollrådet*”: 2005-04-25)

4.4 Regelverket för svensk krigsmaterielexport samt EU:s uppförandekod för vapenexport.

Det svenska regelverket för exportkontroll finns i ”*lagen om krigsmateriel (1992:1300)*” och ”*förordningen om krigsmateriel (1992:1303)*”. Enligt lagen krävs det tillstånd för tillverkning, tillhandahållning, utförsel utomlands eller samarbete med annan part vad gäller krigsmateriel. Tillstånd av ovan nämnda punkter får endast ske ifall det finns: ”säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och att det inte strider mot Sveriges utrikespolitik”. (”*Krigsmaterielutredningen*”, 2005, s 104-105)

Utöver lagstiftningen finns också riktlinjer för exporten som återfinns i ”*riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandsverksamhet (prop.1991/92:174)*”. Dessa riktlinjer som inte har författningsstatus tillämpas vid prövning av exportärenden. Riktlinjerna säger att tillstånd bör medges endast om exporten eller utlandsverksamheten i fråga är: ”(1) nödvändig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande, eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärda, och (2) inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik”. (ibid)

”EU:s uppförandekod för krigsmateriellexport” antogs 1998 av EU:s ministerråd. Uppförandekoden är ett politiskt åtagande och inte juridiskt bindande. Koden tar upp 8 områden som landet skall ta hänsyn till vid export av krigsmateriel, t.ex. respekten för mänskliga rättigheter, inrikespolitiska spänningar i mottagarlandet och bevarandet av regional fred. Uppförandekoden har kommit till med bakgrund av att en gemensam exportpolitik för krigsmateriel skall skapa en inre marknad, parallellt som all kontroll av krigsmaterielsöverföring inom EU avskaffas. (EU-upplysningens hemsida: ”Parlamentsutskott vill ha EU-kontroll av vapenexport”: 2005-05-17) Uppförandekoden tillämpar ett ”materielspecifikt synsätt” som angående export av krigsmateriel. Det betyder att den nuvarande uppdelningen av KS och ÖK skulle försvinna ifall Sverige integrerar uppförandekoden i de nuvarande riktlinjerna, något som föreslagits i KRUT. Detta innebär att den tilltänkta mottagarstaten prövas med utgångspunkt från den aktuella materielen som skall exporteras.

I uppförandekoden görs ingen skillnad mellan materiel med förstörelsebringande verkan (KS) och annan materiel (ÖK), men rätten till att ta till materielspecifika hänsyn finns. Om det finns en uppenbar risk att *materielen i fråga* skulle användas för att hävda ett territoriellt krav bör ansökan avslås. (”Krigsmaterielutredningen”, 2005, s 151)

4.5 Argument för och emot krigsmaterielexport

Försvarsindustriföreningens syfte är att tillvarata försvarsindustrins intressen och att verka för en ökad förståelse för dess betydelse. Föreningen vill tillvarata försvarsindustrins möjligheter till utveckling och överlevnad på en alltmer internationell marknad. På deras hemsida svarar de med följande argument om varför krigsmaterielexporten är viktig. (Försvarsindustriföreningens hemsida, ”Föreningens syfte och organisation”: 2005-05-17)

De menar att det råder stor enighet om att vi skall ha ett militärt försvar som kräver en stark krigsmaterielsindustri. Försvarets bantning som lett minskade efterfrågan av krigsmateriel gör att det är nödvändigt med export och utökat internationellt samarbete dels för att minska kostnaderna för utveckling och för att inte gå miste om viktiga intäkter. Exporten är dessutom viktig för att upprätthålla företagets kompetens. En lyckad exportsatsning gör att företagen blir en intressant samarbetspartner i internationella samarbeten. Det konsoliderar även industrins ställning i ett mellanstatligt nätverk av försvarsindustrier vilket är en grund för att etablera långsiktiga relationer och öka leveranssäkerheten. (Försvarsindustriföreningens hemsida, ”Varför behöver vi exportera krigsmateriel?”: 2005-05-19)

Svenska freds och skiljedomsföreningen är en organisation som arbetar för att minska användningen av krigsmateriel i konflikter och krig. De anser att krig skall förebyggas med samarbete, diplomati och ekonomiska medel. Organisationen som är politiskt och religiöst obundna bidrar med fakta, undersökningar och artiklar i syfte att vara opinionsbildande. (Svenska freds hemsida: ”Om föreningen”: 2005-05-15)

Svenska freds främsta argument mot krigsmateriellexporten är att den dödar människor. Svenska Freds påstår att tidsperioden mellan 1980 till 1994 exporterade Sverige krigsmateriel till 33 krig eller konflikter. Den svenska regeringen godkände export i 27 av de totalt 33 krigen. I de resterande 6 fallen handlade det om smuggling eller vidareexport av krigsmateriel. Exempel på dessa på krig och konflikter är Indien - Pakistan och FN/Usa - Irak. Svenska freds menar också att export till konfliktområden leder till kapprustning och därmed skapar ömsesidigt misstroende. (Svenska freds hemsida: ”*Fredsfakta*”, 2005-05-19)

4.6 Krigsmaterielutredningen

Regeringen beslutade 2003 att tillsätta en statlig utredning för att se över den svenska krigsmaterielagstiftningen. Utredningen har haft i uppdrag att göra en bred men inte fullständig översyn av det svenska regelverket gällande krigsmateriels och exportlagen, samt av de verkställande organisationerna. Uppdraget har uppkommit ur den senaste tidens förändringar inom utrikes-, säkerhets-, försvarspolitiska områdena, vilket har inneburit en ökad internationalisering av tillverkning, utveckling och anskaffning av försvarsmateriel. (”*Krigsmaterielutredningen*”, 2005, s 13) Detta innebär att de förslag som lagts fram i KRUT är många och omfattar både såväl exporten som organiseringen av kontrollorganen för krigsmaterielexport. KRUT behandlar också vilka konsekvenserna blir för andra lagar som te.x ”*lagen om straff för terroristbrott*” och ”*luftfartslagen*”.

Eftersom en del i vår uppsats är att syna krigsmateriellexporten kommer vi uteslutet att inrikta oss på förslagen till ändringar i lagen, förordningarna och gällande riktlinjer om krigsmaterielexporten. Nedan följer några av de huvuddrag som KRUT mynnat ut i:

- 1 ”Näringspolitiska skäl ska kunna utgöra skäl till materielexport för att möjliggöra för nyinvesteringar i utveckling av den spetskompetens som byggts upp inom försvarsindustrin.” (Knöffel Magnusson Anna, Olof Palmes internationella centers hemsida: ”*Olika syn på vapners roll i framtiden*”: 2005-05-17)
- 2 ”EU:s gemensamma kriterier för försvarsmaterielexport integreras i riktlinjerna. Det innebär att åtskillnaden mellan krigsmateriel för strid och övrig krigsmateriel ersätts med EU:s synsätt.” (ibid)
- 3 ”USA föreslås läggas till den skara av länder (de nordiska länderna, EU-länderna och Schweiz) för vilka det i princip finns utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska skäl att exportera till och samarbeta med.” (ibid)
- 4 ”Att begreppet krigsmateriel ersätts med försvarsmateriel för att bättre överensstämna med språket inom de säkerhets- och försvarspolitiska områdena.” (ibid)

Sammanfattningen av huvuddragen är hämtad ifrån Palmegruppens Internationella centers hemsida, ur artikeln ”*olika syn på vapners roll i framtiden*”. Huvuddragen sägs i artikeln vara grundad på Anders Svärds egna framläggning av huvudriktlinjerna vid en hearing angående KRUTs publicering. Huvuddragen var 7 stycken i artikeln varav vi valt ut 4 punkter för närmare granskning, eftersom vi anser de vara mest relevanta för uppsatsen.

5 Analys

5.1 Granskning angående KRUT: s riktlinjer

5.1.1 Huvuddrag 1

Svenska freds publicerade i våras i samarbete med andra organisationer som verkar för fred och mänskliga rättigheter som Amnesty international och Kristna fredsrörelsen en debattartikel på svenska freds hemsida. I Artikeln ”*Fritt fram för vapenexport till krigförande länder*” har författarna ha tagit del av huvudriktlinjerna i KRUT. Skribenterna anser att Anders Svärd som har ansvaret för utredningen föreslår förändringar som avsevärt luckrar upp dagens regelverk kring svensk krigsmaterielexport. Därmed bryter utredningen mot regeringens direktiv om att upprätthålla en restriktiv och ansvarsfull exportpolitik I debattartikeln sägs bl.a. att försvarsindustrin gynnas i de nya riktlinjerna. Detta därför att KRUT påpekar att näringspolitiska motiv skall ytterligare vara ett skäl för att bevilja export. (Blom, Frida m.fl. Svenska freds hemsida: ”*Fritt fram för vapenexport även till krigförande länder*”, 2005-05-15)

Så här ser den nuvarande lagtexten ut i *lag om krigsmateriel (1992:1300)*

”*Lag om krigsmateriel:*”

”Denna lag har avseende på vapen, ammunition och annan för militärt bruk utformad materiel som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel. Tillstånd enligt denna lag får lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.” (*”Krigsmaterielsutredningen”*, 2005, s 57)

”*Föreslagen lydelse:*”

1 § ”Denna lag tillämpas på materiel som enligt regeringens föreskrifter utgör försvars-materiel samt på lämnande av tekniskt bistånd. Tillstånd enligt denna lag får lämnas om det finns utrikes- och säkerhets-, försvars- eller näringspolitiska skäl för det och det inte strider mot principerna och målen för Sveriges utrikes- politik eller mot internationella förpliktelser.” (*”Krigsmaterielsutredningen”*, 2005, s 57)

I artikeln beskrivs förslaget till förändringen följande:

”Med dessa förändringar bekänner Anders Svärd färg och visar på ett synnerligen industritillvänt perspektiv. När produktion enbart för export tillåts riskerar vapenexport bli ett mål i sig själv. Att ange näringspolitiska skäl för vapenexport har tidigare varit tabubelagt, men nu vill Anders Svärd göra detta

argument rumsrent.” (Blom, Frida m.fl. Svenska freds hemsida: *"Fritt fram för vapenexport även till krigförande länder"*, 2005-05-15)

Anders Svärd håller med om att det förslaget om näringspolitiska skäl är kontroversiellt. Anders anser ändå att det är viktigt att Sverige i det utvidgade EU-samarbetet är med i utvecklingen av produktionen för att kunna konkurrera med USA. Han tillbakavisar påståendet om att det handlar om sysselsättnings- eller regionalpolitik. Istället argumenterar han för att förslaget är viktigt för att utveckla spetskompetens som finns inom teknologin. Den förändrade hotbilden gör att samarbete sänker de svenska kostnaderna. (Magnusson, Anna Knöffel, Olof Palmes internationella centers hemsida: *"Olika syn på vapnens roll i framtiden"*, 2005-05-17)

5.1.2 Huvuddrag 2

Utredningen föreslår även att EU:s materielspecifikt synsätt (som beskrivs 4.4) skall integreras i de nuvarande riktlinjerna. Detta som tidigare sagt innebär att export inte får medges ifall det finns en uppenbar risk för att den aktuella materielen som exporteras kommer att användas för att göra anspråk på territoriella krav. Kritikerna menar att Sverige genom detta kan exportera till krigförande länder och nationer som kränker de mänskliga rättigheterna, som t.ex. Kina och Ryssland. Det ifrågasätts på vilket sätt det kan kontrolleras och bevisas att den aktuella materielen inte används för att kränka de mänskliga rättigheterna. Anders Svärd avvisar påståendet och menar på att det finns flera kontrollorgan för att utöva tillsyn att mottagarländerna inte bryter mot dessa kriterier. Exempel på en sådan organisation är Amnesty International, men även UD genomför kontroller och uppföljningar. (ibid)

Amnesty International har nyligen kritiserat EU:s krigsmaterielsföreskrifter. Organisationen anser att föreskrifterna är *"farligt ineffektiva"* (DN:s hemsida: *"Amnesty kritiserar EU:s vapenexport"*, 2005-05-18). I en rapport anser de att EU:s exportregler har allvarliga brister och bör ändras för att förhindra export till förtryckarregimer. (ibid)

5.1.3 Huvuddrag 3

Vidare föreslås att USA skall läggas till på den listan över länder som det finns skäl att samarbeta och exportera till.

"USA har lagts till den skara av länder för vilka det i princip finns utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska skäl att exportera till och samarbeta med. Tillägget motiveras av Sveriges omfattande beroende av amerikansk teknologi och strävan att stärka samarbetet på försvarsmaterielområdet." (*"Krigsmaterielutredningen"*, 2005, sid 24)

Svenska freds kommentar till detta är att exporten till dessa ovan nämnda länder kommer knappast att ifrågasättas även om dessa länder är indragna i en väpnad konflikt. Det kommer att resultera i att dessa militära samarbeten gör det svårt för Sverige att bedriva en självständig politik. (Blom, Frida Svenska freds hemsida: *"Avbryt det militära samarbetet med USA"*: 2005-05-18)

Detta faktum blir intressant med tanke på att USA år 2001 gick in i Afghanistan i syfte att tillfångata Usama bin Laden och 2003 gjorde en militär intervention i Irak för att avsätta Saddam Hussein som från amerikanskt håll bedömdes vara i besittning av kemiska och biologiska massförstörelsevapen. Svenska freds skriver vidare i artikeln ”*Avbryt med det militära samarbetet med USA*” att det svensk-amerikanska samarbetet intensifierats under Bush d.y. ledning. Under EU-toppmötet i Göteborg 2001 inkluderade Bush Sverige i ”*Defense Trade Security Initiative*” som bygger på att transatlantiska industriella komplex skall underlättas. (Svenska freds hemsida: ”*Avbryt det militära samarbetet med USA*”, 2005-05-18) År 2003 undertecknade USA:s försvarsminister Donald Rumsfeld ett särskilt ramavtal, ett så kallat ”*Declaration of Principles*” för att underlätta militärt samarbete med Sverige. I avtalet fastslås att länderna ökar den militära kapaciteten igenom samarbete vilket ”*främjar deras gemensamma säkerhetsintressen*”. (ibid) Detta kan få djupgående konsekvenser när regeringen inte vågade stoppa exporten under Irakkriget, trots att vi inte stödde det i retoriken. (ibid)

På regeringens hemsida motiveras detta förslag precis som i KRUT, att Sverige är beroende av amerikansk teknologi och vill stärka materielsamarbetet med USA. Dock understryks det att det fortfarande krävs att varje enskilt ärende avseende dessa länder prövas. (Regeringens hemsida: ”*KRUT överlämnat till Ulrica Messing*”: 2005-05-16)

5.1.4 Huvuddrag 4

Den sista förändringen vi tycker är intressant att titta på är förslaget att krigsmateriel föreslås byta namn till försvarsmateriel. Motiveringen till detta anges vara att försvarsmateriel är ett modernare begrepp än krigsmateriel. Vi har en försvarsmakt och inte en krigsmakt så därför är det en naturlig del av förändringen. Försvarsmateriel är idag ett mer rättvisande begrepp eftersom applikationer som inte ingår i krigsföringen kan användas inom den civila delen av samhällsförsvaret och för internationella humanitära insatser. Förslaget innebär inte att fler eller färre produkter anses skulle bli tillståndspliktiga. (”*Krigsmaterielsutredningen*”, 2005, s 15-16)

Kritiken där ligger i tolkningen av begreppet, där man anser att omformuleringen är ett sätt att dölja att det exporterade materialet faktiskt är avsedda för krigsföring (Blom, Frida, Svenska freds hemsida: ”*Fritt fram för vapenexport även till krigförande länder*”, 2005-05-15)

En åhörare påpekade under hearingen när KRUT presenterades att: ”Det är inte genom vapen som vi bygger säkerhet”. Tvärtom, rustningen stärker auktoritära makter, ökar oron i världen och förlänger krig”. (Knöffel Magnusson, Anna, Olof Palmes internationella centers hemsida: ”*Olika syn på vapnens roll i framtiden*”, 2005-05-17)

Anders Svärd höll med om kritiken men svarade att fredsbyggnad ibland kräver krigsmateriel ”– Ta Balkankrigen som exempel. Skulle fredsmäklare haft någon som helst chans där nere utan vapen? Du måste ibland kunna skydda dig för att bilägga tvister”. (ibid)

5.2 Reflektioner kring KRUTs granskning

Rent allmänt kan man säga att argument för krigsmateriellexporten grundar sig företrädesvis på ekonomiska incitament, det är bra för ekonomin att vi exporterar och det liksom andra näringsgrenar bidrar till att det går bra för Sverige. För att återknyta till försvarsindustriföreningen som anser att det viktigt med export för att försvarsindustrin inte skall minska, eftersom så det är en viktig näringsgren att ta vara på. Inte minst nu när försvaret är inne i ett förändringsskede som leder till minskad efterfrågan av krigsmateriel från försvaret. Även internationellt samarbete är viktigt för att behålla den svenska spetskompetensen. Även regeringen och myndigheterna skall stötta exporten. I propositionen *”Totalförsvar i förnyelse”* (1996/97:4) konstateras att regeringen och myndigheterna på ett aktivt och strukturerat sätt stöttar försvarsindustrins ansträngningar för export, självklart under förutsättning att exportansträngningarna står i överensstämmelse med riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport. (Försvarsindustriföreningens hemsida, *”Varför behöver vi exportera krigsmateriel?”* : 2005-05-19)

Argumenten mot krigsmateriellexport grundas främst på moraliska premisser. Krigsmateriel dödar och försätter människor på flykt. Det finns också farhågor om att krigsmateriel kan hamna i fel händer t.ex. på terrororganisationer och i länder som anses odemokratiska. Svenska freds hävdar att Sverige vid inte mindre än 33 gånger mellan åren 1980 till 1994 sålt materiel då det stridit mot kriterierna att man inte får exportera till länder som är i en väpnad konflikt. Två av de mest uppmärksammade fallen är exporten till Indien och USA. (Svenska freds hemsida: *”Fredsfakta”*, 2005-05-19)

Innan reflektioner kring KRUTs granskning ges skall det ännu en gång understrykas att de granskade riktlinjerna är de mest intressanta att studera utifrån vårt syfte. Anledningen till detta urval är att en granskning av alla huvuddrag dels hade varit för omfattande och dels för att de 3 övriga huvuddragen inte berör exporten lika konkret.

I vår tredje frågeställning ville vi ta reda på ifall de förslag som lagts fram i KRUT syftar till att liberalisera exporten för krigsmateriel. Att göra en bedömning av detta är svårt eftersom ord står mot ord och det är svårt att säga vilken konkret förändring som kommer att ske om eller när dessa föreslagna förändringar går igenom. Så därför blir svaret på frågan varken ja eller nej. Ett par intressanta saker är dock att bejaka.

Det första huvuddraget behandlar att införande av näringspolitiska skäl skall vara ett skäl för export. Kritikerna hävdar att man i utredningen liberaliserar den nuvarande lagstiftningen. Svärd hävdar att det inte har något med sysselsättnings eller regionalpolitik att göra eftersom antalet verksamma inom krigsmaterielsindustrin inte är så omfattande. Istället hävdas att Sverige vill ha större möjligheter att konkurrera med USA. Det har tidigare nämnts att försvarets krigsmaterielefterfrågan från försvaret minskar och därmed måste en ökad export ske, det är också av stor vikt att regeringen och myndigheter stöttar försvarsindustrins exportansträngningar. I ljuset av dessa fakta är en inkludering av näringspolitiska skäl för export enligt oss ett sätt att gå försvarsindustrin till mötes och därför ges kritikerna medhåll.

När det gäller huvuddraget om integreringen av EU:s uppförandekod säger kritikerna att detta kan leda till att Sverige exporterar krigsmateriel till länder som kränker de mänskliga

rättigheterna. Anders Svärd hävdar här att denna integrering är viktig för att harmoniera lagstiftningen av krigsmaterielsexport inom EU för framtida samarbeten. I KRUT står även att läsas att den aktuella materielen inte får tillståndsbekräftas ifall det finns en uppenbar risk att den aktuella materielen används för interna förtryck, dock skall respekten för mänskliga rättigheter i den tilltänkta mottagarstaten beaktas (Krigsmaterielsutredningen, 2005, sid 198). Svenska freds säger bl.a att i dagens lagstiftning är respekt för mänskliga rättigheter ett centralt villkor för att export ska medges, men med det nya förslaget spelar situationen för mänskliga rättigheter i mottagarlandet mindre roll. Risken ökar därmed att svensk krigsmateriel kan komma att säljas till människorättskränkare. (Blom, Frida m.fl. Svenska freds hemsida: "*Fritt fram för vapenexport även till krigförande länder*", 2005-05-15)

Vi har här svårt att förstå kritikernas poäng i att de mänskliga rättigheterna kommer att spela mindre roll det utförligt står i KRUT att de skall bejakats när tillstånd ges om export. Vårt eget antagande är att kritiken riktar sig emot benämningen "den aktuella materielen", då kan det betyda att landet i fråga får importera materiel från Sverige så länge inte dessa används i förtryckande syfte. Men bedömningen att landet på andra sätt bryter mot de mänskliga rättigheterna med materiel från t.ex. andra länder kommer enligt vårt antagande att spela mindre roll och få en mer undanskymd funktion än i dagens reglering. Detta inte minst om man ser till den rapport där Amnesty International kritiserar EU:s regelverk för att vara "farligt ineffektivt". Osäkert är dock hur mycket EU:s uppförandekod kommer att väga in i bedömningen då de liksom dagens riktlinjer saknar författningsstatus och mer skall ses som en slags uppmaning till varje medlemsland om hur de ska uppföra sig vid sin krigsmaterielsexport. (Svenska freds hemsida: "*Fredsfakta*", 2005-05-19)

Huvuddrag 3 är förslaget om att inkludera USA bland den lista där export och samarbete är önskvärt. Det ligger som vi ser det en gynnande effekt för båda parter att initiera ännu djupare samarbeten vilket också har skett med samarbetet "*Defense Trade Security Initiative*" och ramavtalet "*Declaration of Principles*". Kritiken mot samarbetet och exporten till USA har på senaste tiden varit från speciellt från svenska freds, som anser att Sverige är dubbelmoraliska i sin hållning att dels fördöma USA:s krig mot Irak men samtidigt stödja export av krigsmateriel.

Den sista punkten rör bytet av begreppet krigsmateriel till försvarsmateriel. Anders Svärd menar att försvarsmateriel är ett mer rättvisande begrepp sett till dess omfattning då de dels inkluderar materiel som används för humanitära insatser. Han menar att det blir lättare att exportera t.ex minröjningsutrustning till krigshärjade områden. Kritikerna menar det handlar om en omtolkning av begreppet till försvarsindustrins fördel och att förändringen skulle bedömas bidra till ökad export. Det är svårt att tala varken för ena eller den andra sidan i frågan, då det bl.a i KRUT står att förslaget inte innebär att fler eller färre produkter anses bli tillståndsgivna vilket är det som kritiken primärt handlar om.

5.3 Diffus begreppsanvändning av ”alliansfrihet”

Problemet med definitionen av begreppet alliansfrihet spelar en avgörande roll för hur vår huvudfråga skall besvaras. Det är relativt klart vad som menades med begreppen neutralitet och alliansfrihet 1907 då de definierades och regler gällande dem fastställdes i den V och XIII:e Haagkonventionen.

Dessa definitioner är idag relativt ålderdomliga, då krigföringen har förändrats avsevärt genom årens lopp. Den största problematiken kommer dock utav de nya betydelser som lagts till begreppet. Inom politiken har begreppen använts för olika syften och därmed tolkats olika. Detta har gjort begreppen väldigt breda och möjliga att tolka på olika sätt för olika situationer. Frågan om huruvida den svenska krigsmateriellexporten är förenlig med den svenska alliansfriheten är alltså helt beroende på hur man definierar begreppet alliansfrihet. Ola Sundell, som sitter i riksdagens försvarsutskott menar att formuleringen av alliansfriheten inte behöver stämma överens med det verkliga tillståndet.

”- Alliansfriheten i dag är mer en fråga om hur man formulerar sig på papperet än om hur det är i verkligheten. Jag kan inte se annat än att Sverige är med i en allians för ökad säkerhet i hela världen och i synnerhet i vår del av världen, säger Ola Sundell och syftar på EU:s militära och säkerhetspolitiska samarbete”. (Stenberg, Ewa, ”EU:s insatsstyrka bäddar för svensk yrkesarme”: 2005-05-10)

Försvarsminister Leni Björklund menar dock att Sveriges alliansfrihet inte på något sätt är hotad:

”- Vi avgör själva när vi ska delta och vi ingår inte i någon form av militär allians där man har ömsesidiga försvarsgarantier. Däremot är säkerhetssituationen annorlunda i dag i Europa, vilket gör att alla länder kan samarbeta på ett sätt som man inte gjorde tidigare. Det gäller även de alliansfria länderna och det är det som är det nya i det här, att vi törs, säger hon”. (Ibid.)

Hur kan man säga att Sverige är alliansfritt då man ingår i internationella samarbeten med gemensamma insatsstyrkor och en integrerad krigsmaterielsindustri. Är inte ett samarbete där militären är inblandad en militär allians?

Leni Björklund antyder i sitt uttalande att det måste finnas en ömsesidig försvarsgaranti för att ett samarbete ska få kallas allians. Hon säger att Sverige själva kan välja när man vill delta och när man vill avstå från militära aktioner. Leni Björklunds argument att en allians måste vila på en ömsesidig försvarsgaranti är en gammal och vanligt förekommande tanke. Sverige har inte skrivit på någon sådan ömsesidig försvarsgaranti och enligt exempelvis nationalencyklopedin är Sverige därmed en alliansfri stat. Det kan dock diskuteras om Sverige verkligen har en så stor handlingsfrihet som vissa hävdar. Om övriga EU-länder blir inblandade i en väpnad konflikt och Sverige väljer att hålla sig utanför genom att åberopa sin rätt att vara neutral, skulle det antagligen innebära enorma följder för svensk utrikespolitik. Genom alla de politiska samarbeten som utvecklats inom unionen är Sverige i högsta grad beroende av de andra medlemsländerna och att inte stödja sina politiska bundsförvanter när det verkligen gäller skulle antagligen inte vara något tänkbart alternativ. Sverige kommer efter 2008 att leda en nordisk insatsstyrka, hur ska det gå till om Sverige väljer att ställa sig neutral i en konflikt?

Vi har tidigare diskuterat trovärdighetens betydelse för ett alliansfritt land. Om inga andra länder tror att Sverige är alliansfritt fungerar inte alliansfriheten. Alliansfri är inget självändamål, det finns alltid ett syfte med att vara alliansfri. Frågan är om ett land kan räknas som alliansfritt då övriga länder inte tycker landet är trovärdigt i sin strävan efter just alliansfrihet? Är det landet självt som bestämmer eller är det övriga länder som bestämmer om landet verkligen är alliansfritt eller ej?

5.4 Sveriges internationella samarbeten

De europeiska samarbeten som Sverige på senare tid anslutit sig till strider inte mot alliansfriheten då man enskilt betraktar vart och ett av dessa samarbeten. Det föreligger, som sagt, ingen ömsesidig säkerhets- eller försvarsgaranti inför eventuella framtida konflikter. Bilden blir dock en annan när man ser alla dessa samarbeten som en helhet. Det är inte realistiskt att Sverige skulle kunna vara neutralt i händelse av krig. Sveriges försvarssamarbeten borde få konsekvenser för den svenska viljan att ställa sig neutralt i ett krig där en svensk samarbetspartner är inblandad. Omvärldens bild av Sveriges utrikespolitik skulle säkert också påverkas negativt. (Bjereld, Ulf m.fl. *"Sveriges säkerhetspolitiska val – fem forskarkommentarer"*: 2005-05-10)

Ulf Bjereld menar att endast EU-medlemskapet kraftigt har reducerat Sveriges möjligheter till att ställa sig neutralt i en krigssituation. Både uttalade och outtalade krav på unionslojalitet, som är konsekvensen av en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik, gör det i praktiken omöjligt att ställa sig neutralt i en krigssituation. (*Ibid.*)

Varför går Sverige med i dessa internationella försvarssamarbeten samtidigt som man i den nya formuleringen av säkerhetspolitiken hävdar att neutralitetspolitiken "tjänat oss väl"? (Linder, Jan, *"Alliansfriheten har tjänat oss illa"*: 2005-05-17). Vi tror inte det bara handlar om säkerhet utan även om det faktum att Sverige kan vinna ekonomiska fördelar på dessa samarbeten. I en rapport från finansdepartementet hävdar författaren Carl Johan Dahlman att den förändring det svenska försvaret genomgår beror på två faktorer, nämligen en förändrad hotbild och ett hårdare ekonomiskt klimat. (*"En effektiv försvarspolitik?"*, 1994, s 3) I rapporten hävdas det också att ett medlemskap i Nato skulle vara det mest kostnadseffektiva framtidsalternativet för det svenska försvaret. Att kunna vila under NATO:s paraply skulle betyda att Sverige garanterades skydd och skulle således inte behöva satsa lika mycket pengar på försvaret. Forskning och utveckling av krigsmateriel skulle bli billigare om man skulle kunna köpa färdiga vapensystem till bra priser från allierade makter. Det finns dock ytterligare ett ekonomiskt argument för att gå med i dessa försvarsarbeten, nämligen en ökad krigsmaterielexport. Sverige har en relativt stor krigsmaterielsindustri för att vara ett så litet land. Eftersom Sverige, i och med den nya formuleringen av alliansbegreppet, har släppt lite på neutralitetstanken är kravet på att försvaret ska vara självförsörjande inte lika viktigt. Då den inhemska efterfrågan sjunker får krigsmaterielsindustrin för lite att göra och Sverige måste försöka exportera mer krigsmateriel för att den svenska krigsmaterielsindustrin ska överleva. Även om Sverige som enskilt land vill exportera krigsmateriel så är konkurrensen mycket stor från andra länder inom området.

Länderna i Europa känner till de ekonomiska problem det innebär att på egen hand utveckla större vapensystem. Därför har WEAG idag nitton medlemsstater som arbetar på det politiska planet för att underlätta samarbete inom krigsmaterielfrågor. Genom att gå med i krigsmaterielsamarbetet FA/LOI konkretiseras detta samarbete ytterligare då tillverkning och utveckling av krigsmaterielen sker tillsammans inom vissa projekt. Sverige är högteknologiskt utrustade och många länder är intresserade av hur Sverige kan hålla så hög kvalitet med så små medel. (Fifs hemsida, *"internationellt samarbete"*: 2005-05-05) Ulf Bjereld hävdar, som vi tidigare nämnt, att krigsmaterielsamarbetet WEAG kommer få stora konsekvenser för Sveriges riktlinjer angående export av krigsmateriel. Detta beror på att samarbeten av det här slaget tenderar att växa. WEAG och FA/LOI kommer, enligt Bjereld, troligtvis att utvecklas till att inbegripa en gemensam export eller i alla fall gemensamma riktlinjer för exporten. Sverige har idag en relativ restriktiv politik vad gäller export av krigsmateriel. Denna politik är dock på väg att överges i och med KRUT och vi ser detta som ett led i den utveckling Ulf Bjereld förutspådde 1999. (Bjereld, Ulf m.fl. *"Sveriges säkerhetspolitiska val – fem forskarkommentarer"*: 2005-05-10) KRUT föreslår en förändring av den svenska exportpolicyn så att de stämmer bättre överens med FA/LOI-medlemmarnas, vilket innebär en mer liberal krigsmateriellexport. Det svenska medlemskapet i WEAG är ett försök att värna om den svenska krigsmaterielsindustrin och förhoppningen är naturligtvis att Sverige ska kunna utöka sin export genom samarbetet. Vi tror även att medlemskapet i Nordic Battle Group till viss del syftar till att få demonstrera sin krigsmateriel och i långa loppet även får exportera den till övriga medlemmar i EU:s insatsstyrkor.

Ett samarbete går ut på att hjälpa varandra och bidra med det man är bra på. Det är därför viktigt att länderna litar fullt ut på varandra så att en win/win-situation kan komma till stånd och att inte någon part undanhåller egna forskningsframgångar och ta för sig av de andra ländernas kunskaper. Björn von Sydow sa i en riksdagsdebatt (2000-06-13) att samarbetet i WEAG inte är traktatfäst utan varje land bidrar med så mycket varje land själva beslutar om och att samarbetet sker i samförstånd. (Riksdagens snabbprotokoll *"1999/2000:126"*: 2005-05-02) Vi tror också att samarbeten på denna nivå kräver en mycket stark kommunikation och samhörighetskänsla för att det inte ska uppstå missförstånd eller bristfälligt förtroende för varandra. Sverige rör sig mot en allians när man knyter dessa kontakter som rör ett så känsligt ämne som krigsmaterieltillverkning. Därför tycker vi dessa samarbeten rimmar mycket dåligt med den svenska militära alliansfriheten, som regeringen allt som oftast hänvisar till då det talas om Sveriges obegränsade handlingsfrihet. Vi tror inte Sveriges handlingsfrihet är lika stor i praktiken som i teorin, mycket på grund av att alliansfriheten inte heller den är lika reell i praktiken som i teorin.

Vår primära frågeställning kan inte besvaras med ett enda enkelt svar. Det är en komplex fråga som får olika svar beroende på vilken infallsvinkel man beslutar sig för att angripa den med. I KRUT t.ex. menar utredarna att Sveriges deltagande i internationella samarbetsstrukturer inte strider mot den svenska militära alliansfriheten, eftersom de inte innehåller någon ömsesidig försvarsgaranti. Vi menar däremot att dessa samarbeten ökar krigsmaterieltillverkningen och exporten.

Efter granskningen kring KRUTs riktlinjer finns tendenser att en ökad och friare krigsmaterielexport kan bli möjlig, men som i dagsläget är svårt att avgöra. Men om så sker är anledningen större till att ifrågasätta alliansfriheten. Främsta anledningen till att vi inte tycker krigsmaterielexport är förenligt med den svenska hållningen är att materiel till krigförande länder är ett aktivt ställningstagande i en konflikt. Trots försök att undvika sådan export finns inga garantier för att den exporterade materielen i slutändan kommer att användas i angreppskrig. Regeringen ska stoppa export till USA i fall man anser att exporten dit strider mot de svenska riktlinjerna. Men hur gör man med export av svensk materiel till Danmark som i sin tur är deltagande part i USA-alliansen och där den svenska materielen kan komma att användas? Detta tillsammans med händelseutvecklingen kring KRUT och de övriga samarbetsstrukturernas utveckling kommer att vara föremål för vidare diskussion.

6 Sammanfattning

Denna uppsats tar upp problematiken med den svenska militära alliansfriheten i dagens Sverige. Alliansfriheten kan diskuteras utifrån flera olika aspekter. Krigsmaterielexport och internationell samverkan är de infallsvinklar som vi har valt att ta upp i detta arbete, men vi diskuterar även problemet med en diffus användning av själva begreppet alliansfrihet.

Svaren på våra frågor har alltså visat sig bero på hur begreppet alliansfrihet används. Det finns dels en folkrättsligt förankrad betydelse men även en mer allmängiltig betydelse av begreppet. Utifrån ett folkrättsligt perspektiv är ett land endast neutralt eller alliansfritt då vissa uppsatta förpliktelser och regler efterlevs. En bredare och mer allmängiltig definition av allians är då två eller fler stater som tillsammans går ihop mot en gemensam fiende.

Sveriges försvar har sedan kalla krigets slut deltagit allt mer i internationella samarbeten. Detta har uppmuntrats av regeringen, som även slutit internationella avtal vad gäller krigsmaterielsamarbeten. Dessa samarbeten har kritiserats för att de anses hota den svenska militära alliansfriheten. Kritiken riktar sig bl.a. mot regeringen, som anses vara inkonsekvent då det ofta talas mycket varmt om alliansfriheten, samtidigt som medlemskap i flera internationella försvarssamarbeten etableras och fördjupas. Alliansfriheten är retoriskt mycket viktig för politikerna, eftersom det svenska folket känner sig trygga med den och därför vill behålla den.

Det svenska försvarets minskade behov har främst under det senaste decenniet ökat exporten, liksom samarbeten som skall leda till utveckling och försäljning av materiel. Ibland kritikerna betraktar Svenska freds krigsmaterielexport som något moraliskt oförsvarbart speciellt då det sker till länder som befinner sig i en väpnad konflikt. Därför bedömer de att vissa av förslagen i KRUT liberaliserar och luckrar upp det gällande regelverket. Efter våran granskning är det svårt att säga om att kritikerna har rätt eller fel. På vissa punkter för de en bra argumentation och får fram vissa träffande poänger. Det är dock för tidigt att uttala sig om vad de egentliga konsekvenserna blir.

7 Källförteckning

Tryckta källor

Ahlin, Per, 1993. ”Folkrätten i Svensk Säkerhetspolitik”. Stockholm: Juristförlaget JFAB.

Cramér, Per, 1998. ”*Neutralitet och europeisk integration*”. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Cramér, Per, 1989. ”Neutralitetsbegreppet – den permanenta neutralitetens utveckling”. Stockholm: Nordstedts förlag.

Dahlman, Carl Johan, 1994. ”*En effektiv försvarspolitik? – Fredsvinst, beredskap och återtågning (Ds 1994:138)*”. Stockholm: Regeringskansliets offsetcentral.

Davis, Ian, 2002. ”The regulation of arms and dual-use exports”. Oxford: Oxford University.

”*Krigsmaterielutredningen (SOU 2005:9)*”, 2005. Stockholm: Erlanders Gotab AB.

Lundquist, Lennart, 1993. ”Det vetenskapliga studiet av politik”. Lund: Studentlitteratur.

”*Svensk säkerhetspolitik i ny omvärldsbelysning (Ds 1998:9)*”, 1998. Stockholm: Erlanders Gotab.

Internetkällor

Aftonbladets hemsida, ”*Sluta hymla om vår alliansfrihet, Persson*”, 2005-04-10:
<http://www.aftonbladet.se/vss/nyheter/story/0,2789,406153,00.html>

Bjereld, Ulf, m.fl. ”*Sveriges säkerhetspolitiska val – fem forskarkommentarer*”, 2005-05-10:
<http://www.forsvarsberedningen.gov.se/debattserien/pdf/Fem%20forskare.pdf>

Blom, Frida, Svenska freds hemsida: ”*Avbryt det militära samarbetet med USA*”, 2005-05-18
<http://www.svenskafreds.se/vapenexport/artiklar/041110.shtml>

Blom, Frida m.fl. Svenska freds hemsida: ”*Fritt fram för vapenexport även till krigförande länder*”, 2005-05-15: <http://www.svenskafreds.se/vapenexport/artiklar/050206.shtml>

DN:s hemsida: ”*Amnesty kritiserar EU:s vapenexport*”, 2005-05-18:
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=148&a=265595>, 2005-05-18.

EU-upplysningens hemsida: ”Parlamentsutskott vill ha EU-kontroll av vapenexport”: 2005-05-17:
http://www.eu-upplysningen.se/templates/EUU/NewsArticleTemplate____2841.aspx

Försvarsindustriföreningens hemsida, ”Föreningens syfte och organisation”: 2005-05-17
<http://www.defind.se/>

Försvarsindustriföreningens hemsida, ”Varför behöver vi exportera krigsmateriel?” : 2005-05-19
<http://www.defind.se/>

Försvarsindustriföreningens hemsida, ”Internationellt samarbete”: 2005-05-05
<http://www.defind.se/>

ISPs: hemsida, ”Klassifisering”, 2005-04-25:
<http://www.isp.se/sa/node.asp?node=454>

Knöffel Magnusson, Anna Olof Palmes internationella centers hemsida:, ”Olika syn på vapnens roll i framtiden”, 2005-05-17
[http://www.palmecenter.se/article.asp?article_id=4110,2005-05-19\)](http://www.palmecenter.se/article.asp?article_id=4110,2005-05-19)

Larsson Tor, ”Framtida konfliktscenarier”, 2005-04-16:
<http://cgi.kkrva.se/sve/kkrvaht/991/konfliktscenarier.shtml#05>

Linder, Jan, ”Alliansfriheten har tjänat oss illa”, Vårt försvars hemsida, 2005-05-17:
http://www.aff.a.se/vf042_20.htm

Nationalencyklopedins hemsida, 2005-04-20:
<http://www.ne.se>

Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets gemensamma webbplats, ”Nordisk militær EU-styrke etableres” 2005-05-17: <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?id=5084>

Palmecentrets hemsida, 2005-05-19:
[http://www.palmecenter.se/article_info.asp?Article_Id=3291.](http://www.palmecenter.se/article_info.asp?Article_Id=3291)

Proletärens hemsida, ledare: ”Nato ut ur Sverige!”, 2005-05-17:
<http://www.proletaren.se/Proletaren/Prolarkiv/Proletaren0520/Pro0520ledare.html>

Regeringens hemsida om försvarsreformen, 2005-04-12:
<http://www.regeringen.se/sb/d/526>

Regeringens hemsida om försvarsreformen, 2005-04-12:
<http://www.regeringen.se/sb/d/525>

Regeringens hemsida: ”KRUT överlämnat till Ulrica Messing”, 2005-05-16
<http://www.regeringen.se/sb/d/5248/a/3893>

Regeringens hemsida, ”Totalförsvar”: 2005-04-20:
<http://www.regeringen.se/sb/d/3013>

Riksdagens snabbprotokoll "1999/2000:126", Riksdagens hemsida, 2005-05-02:
<http://www.riksdagen.se/debatt/9900/prot/126/sam/126SAM.ASP>

Stenberg, Ewa, "EU:s insatsstyrka bäddar för svensk yrkesarme", DN:s hemsida, 2005-05-10
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=404306>

Svenska freds hemsida: "Om föreningen", 2005-05-15
<http://www.svenskafreds.se/foreningen>,

Svenska freds hemsida: "Fredsfakta", 2005-05-19
<http://www.svenskafreds.se/vapenexport/fredsfakta/>

Torstensson, Gösta, "Farväl till alliansfriheten", Nya arbetstidningen nr.3/2001, 2005-04-11